

VIJF VERSCHILLENDE LETTERTYPES

Kapitalen hebben een opdringerig karakter. In de maatschappij komen ze voor waar iets zeer belangrijks meegedeeld wordt of waar bijvoorbeeld gevaar dreigt (STOP!) of waar iets wil opvallen (reclame).

Onderkastletters (leesletters) zijn meer bescheiden dan de kapitalen. Oneindige combinaties met leesletters zijn mogelijk om woorden en teksten te vormen, want deze letters willen iets meedelen (wegwijzers, teksten, mededelingen enz.) zonder zelf al te veel op te vallen. Zij zijn de vriendelijke gebruiksletters bij uitstek:

Verbonden schriftletters (handschrift) zijn de kleine kinderen onder de lettertypes. Ze zoeken steun en houvast bij elkaar, woord per woord, maar als het eindelijk, na veel oefenen, vlot gaat, krijgen ze ook iets vrolijks en speels. Zij zijn de basis van de persoonlijk geschreven teksten en openbaren de persoonlijkheid van de schrijver:

*ik zat me voor het venster raam onnoemlijk te vervelen;
ik wou dat ik twee hondjes was, dan kon ik samen spelen.*

Hoofdletters van het verbonden schrift zijn de hyperkinetische types onder de letters. Zie eens hoe luchtig, sierlijk en beweeglijk ze zijn, maar bijna onleesbaar als je er een tekst mee schrijft:

KOM EN LAAT ONS DANSEN, DRIJVEN, KOM EN LAAT ONS VRIJLIEK ZIJN.

Is het niet verwarrend om in de eerste klas vier verschillende lettertypes aan te leren? Mijn ervaring is dat dit geen noemenswaardige problemen

oplevert. Zodra de kinderen één lettertype goed kennen, nemen ze de andere lettertypes er als vanzelfsprekend bij.

Het gebruik van de verschillende lettertypes

Op het bord:

Titels schrijf je in grote drukletters (kapitalen), in kleur.

Alle teksten bestemd om klassikaal te lezen, schrijf je met kleine drukletters (kleine blokletters ofte leesletters ofte onderkastletters) in de eerste klas, met kapitalen waar nodig, en in kleur. In de loop van de eerste klas en ten laatste vanaf de tweede klas schrijf je deze teksten in verbonden schrift.

Teksten die de kinderen overschrijven van het bord, schrijf je in verbonden schrift met kleurkrijt. Als je voor elke zin of elke regel een andere kleur gebruikt, hebben de kinderen een houvast om te weten waar ze gekomen zijn bij het overschrijven. Vanaf de derde klas hoef je teksten in verbonden schrift niet meer altijd met kleurkrijt te schrijven, je schakelt geleidelijk aan over op wit krijt.

Op de oefenbladen:

Analyse- en syntheseoefeningen waarbij de kinderen van de eerste klas letters in woorden moeten herkennen om er nieuwe woorden mee te maken, mogen ze nog in grote drukletters schrijven, bij voorkeur met een schetspotlood (HB). Maar de kinderen die het verbonden schrift beheersen, gebruiken vanzelfsprekend dit schrift.

Dictée van woorden en heel korte zinnen schrijven de kinderen in verbonden schrift, bij voorkeur met een schetspotlood. Hebben kinderen nog problemen met het verbonden schrift, dan mogen ze nog gedurende een korte overgangstijd de kapitalen gebruiken.

In de schriften en op de werkbladen:

Titels schrijven de kinderen in grote drukletters met kleurpotlood of met een kleurstift. Teksten schrijven ze in verbonden schrift met een schetspotlood of met een stift (zwart

of kleur) of met een vulpen. Zodra het verbonden schrift zeer goed gekend is, laat je alle mogelijke variaties toe. Zo kunnen er titels in fantasievolle kapitalen en kleine drukletters ontstaan en kunnen de teksten deels in verbonden schrift, deels in kleine drukletters en kapitalen gebeuren. Hoe meer de kinderen schrijven, hoe meer je hun bepaalde vrijheden kunt geven in het gebruik van de lettertypes.

Titels

Elke schrijf- en rekenopdracht krijgt een mooie, verzorgde titel mee. Dankzij die titel kun je onmiddellijk zien waarover de opdracht gaat. Kinderen besteden graag tijd aan het maken van een mooie titel, maar daarbij kan er een probleem rijzen. Als de kinderen hun werk aanvangen met het tekenen van een titel, gaat er veel tijd verloren voor het maken van de opdracht zelf. Om dit te vermijden kun je de titel eerst heel zacht in schetspotlood laten schrijven en later, als de oefeningen gemaakt zijn, in kleurpotlood laten afwerken. Of je vraagt de kinderen om boven aan het blad een spatie te laten, waarin ze dan later in de klas of thuis een mooie titel kunnen tekenen. Die spatie hoeft niet altijd bovenaan, die kan ook midden op het blad of zelfs onderaan. In de eerste klas kan de titel best in kapitalen (grote drukletters of blokletters) getekend worden en kan elke letter met twee of meer kleuren aangedikt worden.

De kapitalen waarmee de kinderen in de eerste klas zo vertrouwd waren kunnen in de volgende klassen weer aan bod komen om titels te tekenen. Later, in de 2e, 3e enz. klas kunnen die titels in andere lettertypes of in rijk versierde, beweeglijke lettertypes verschijnen. In titels kunnen dan ook de 'leesletters' ofte onderkastletters gebruikt worden. Ieder kind kan daarin zijn creativiteit botvieren. Sommige kinderen kunnen eindeloos aan een titel werken door er nog een mooie lijn onder te zetten of door de titel van een kleurrijk kader te voorzien. Lijn en kader hoeven echt niet om een titel te laten opvallen. Als de letters van de titel mooi groot en kleurrijk zijn, valt de titel vanzelf op.

Op een dag kwam een moeder van een leerling uit de zesde klas bij me. Ze had een klacht in verband met het huiswerk: 'Ik heb

BAS KUNSTLER SCHRIJFT

vanmorgen ontdekt dat mijn dochter om vijf uur opgestaan was. Toen ik vroeg waarom ze zo vroeg opstond, zei ze dat ze elke ochtend zo vroeg opstond om haar huiswerk te maken. 'Geef jij zo veel huiswerk dat mijn kind om vijf uur moet opstaan?'

'Maar ik geef helemaal geen huiswerk,' antwoordde ik, 'de kinderen mogen naar eigen goeddunken werk afmaken dat in de klas niet afgeraakt is. Maar ik zal er eens met je dochter over spreken.'

Toen ik in de loop van de dag terloops aan het meisje vroeg of het echt nodig was om zo vroeg op te staan om huiswerk te maken, antwoordde ze: 'Dat is maar om de titels te tekenen. Ik vind dat leuk om te doen.' De titels in haar schriften en op de werkbladen waren inderdaad zeer mooi. Die avond kon ik haar moeder geruststellen.

Enkele voorbeelden:

Cijfers en getallen

Zodra je met de rekenlessen (rekenperiode) aanvangt, oefen je ook het schrijven van de cijfers. Voor- en nadoen is de meest aangewezen methode daarvoor. In schoolboeken werkt men graag met aanzetpunten en pijltjes die de richting van het schrijven aangeven, maar in de klas kun je meer bereiken door goed voor te doen en regelmatig te oefenen. Vermijd in elk geval om tekens op de cijfers aan te brengen om aan te geven waar men moet beginnen, want de kinderen nemen deze tekens over en later moeten ze dit dan weer afleren.

Een voorbeeld om *niet* na te volgen:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Een veel voorkomend probleem is het schrijven van getallen met tientallen erin. Nogal wat kinderen hebben de neiging om de cijfers van getallen te schrijven in de volgorde waarin ze deze horen. Daardoor schrijven ze eerst de eenheden en pas daarna de tientallen.

Het is een probleem dat zich stelt in het Nederlands en het Duits; onder andere Franstalige, Engelstalige en Italiaans- en Spaanssprekende kinderen hebben er geen last van als ze getallen in hun taal gedictieerd krijgen.

Vele kinderen schrijven het getal 15 zo: eerst de 5, daarna de 1. Het getal 28 beginnen ze met de 8, waarna ze de 2 links van de 8 schrijven. Maar net zoals je woorden van links naar rechts schrijft, schrijf je ook de getallen van links naar rechts. 15 schrijf je dus zo: eerst het cijfer 1, daarna het cijfer 5 en van het getal 28 schrijf je eerst het cijfer 2 en daarna pas het cijfer 8.

Helemaal moeilijk wordt het met getallen waarin ook honderdtallen voorkomen. Het getal 146 durven kinderen op de volgende manier schrijven: eerst de 1, dan de 6 en daarna de 4, terwijl het beter is om de richting van links naar rechts consequent aan te houden en dus eerst de 1, dan de 4 en ten slotte de 6 te schrijven.

Door regelmatig getalendicties te geven, kun je de correcte schrijfwijze laten oefenen. Bij het dicteren laat je dan ook het getal pas opschrijven als je het hele getal gezegd hebt. In een latere fase (3e – 4e klas) is het goed om dikwijls getallen te dicteren waarin het cijfer nul een rol speelt. Bijvoorbeeld getallen als 308, 1057, 8006, 2019, 10.501, 30.090 enz.

Op de site <https://cielen.eu/klassen/klas-1.html> kun je de schrijfwijze van de cijfers bekijken. Van het cijfer 7 vind je er een Nederlandse en een Belgische versie en je kunt er zien hoe je het cijfer 8 op drie verschillende manieren kunt schrijven.

Net zoals je de getallen leert schrijven met cijfers, kun je ook de getallen oefenen met letters in het verbonden schrift. Het zijn korte woorden met veel klinkers waarbij vooral de klinker *e* vaak voorkomt. Dit geeft extra mogelijkheden om de verbinding van deze klinker met de andere letters intensief te oefenen.

Met het schrijven van de getallen kun je ook enkele maaltafels oefenen terwijl je tegelijk het verbonden schrift oefent.

Bijvoorbeeld de maaltafels van 3, 4 en 5

een = 3 (letters)	vier = 4 (letters)	zeven = 5 (letters)
+	+	+
een = 6	vier = 8	zeven = 10
+	+	+
een = 9	vier = 12	zeven = 15
+	+	+
...	...	...

In de eerste kolom kun je afwisselend andere getallen van drie letters gebruiken. In de plaats van voortdurend het woord *een*, wissel je af: *een* – *elf* – *zes* – *nul* – ... In de tweede kolom kun je dit doen met *vier* – *drie* – *acht* – *vijf* – *tien* – *twee*... In de derde kolom krijg je afwisselend *zeven* – *negen* – *zeven* – ...

Het lijkt verwarrend, maar de kinderen hebben snel door dat het om het aantal letters gaat en niet om de betekenis van het woord.